

Ісаєв Андрій

аспірант

Державний університет «Житомирська політехніка»

<https://orcid.org/0000-0001-9165-2802>

Принципи формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретичних та прикладних засад формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у національну систему економічного забезпечення оборонних потреб в умовах повномасштабної збройної агресії через формування системи взаємопов'язаних та узгоджених принципів такого механізму. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переходу від фрагментарного використання зовнішньої допомоги до створення цілісної інституційної системи управління ресурсами, що відповідає стандартам Альянсу.

Визначено та структуровано сукупність принципів, які поділено на чотири функціональні блоки: стратегічний, інституційно-управлінський, фінансово-економічний та блок стійкості й адаптивності. У межах стратегічного блоку обґрунтовано ключову роль принципу стратегічної узгодженості фінансування з Процесом оборонного планування НАТО (NDPP) та пріоритетності оборонних спроможностей над бюджетною формальністю. Доведено, що фінансові рішення мають бути похідними від стратегічних цілей розвитку спроможностей, а не автономними бюджетними компромісами. Інституційно-управлінський блок фокусується на принципах інституційної сумісності, демократичного цивільного контролю та єдиного координуючого центру. Особливу увагу приділено фінансово-економічним принципам – прозорості, підзвітності та мінімізації дублювання фінансових потоків, що є базовою умовою довіри міжнародних партнерів. Завершальний блок включає принципи гнучкості, довгострокової стійкості та масштабованості, які забезпечують життєздатність механізму в умовах високої невизначеності та під час післявоєнного відновлення.

Сформульовано висновок, що інтеграція фінансових інструментів НАТО є комплексним економіко-інституційним процесом трансформації зовнішніх ресурсів у реальні оборонні спроможності. Практична реалізація запропонованих принципів дозволить підвищити ефективність використання ресурсів та прискорити наближення України до євроатлантичних стандартів безпеки.

Ключові слова: бюджет; НАТО; оборонна спроможність; оборонні потреби; принципи; інтеграція; фінансові інструменти; NDPP.

Актуальність теми дослідження. В умовах повномасштабної збройної агресії проти України питання інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб набуває ключового теоретичного й прикладного значення. Масштаб і складність сучасних безпекових викликів зумовлюють необхідність переходу від фрагментарного використання зовнішньої фінансової допомоги до цілісного механізму її інституційного впровадження у національну систему управління оборонними ресурсами. За відсутності чітко визначених принципів такої інтеграції виникають ризики неузгодженості стратегічних пріоритетів, дублювання фінансових потоків, зниження ефективності використання коштів і втрати потенціалу довгострокового розвитку оборонного сектору. Зазначене актуалізує потребу в науковому осмисленні базових засад формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО з урахуванням особливостей національної бюджетної системи, її інституційної спроможності та умов воєнного часу.

Актуальність формування принципів інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України зумовлена тим, що зазначені інструменти дедалі більше виконують не лише компенсаторну, а й трансформаційну функцію. Їх застосування спрямоване на поступове наближення національної системи оборонного планування, фінансового менеджменту та оборонних закупівель до стандартів Альянсу, що виходить за межі простого залучення фінансових ресурсів. У цьому контексті ефективність інтеграції визначається не стільки обсягами зовнішньої підтримки, скільки дотриманням чітко визначених принципів, які забезпечують узгодженість фінансових рішень зі стратегічними цілями оборонного розвитку, прозорість і підзвітність управління ресурсами, результативність їх використання та довгострокову фінансово-економічну стійкість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність проблематики інтеграції міжнародної допомоги та формування економічних механізмів забезпечення оборони, зумовлена повномасштабною агресією проти України та глобальною трансформацією безпекового середовища, визначає активізацію наукових досліджень, зокрема, даному питанню присвятили свої такі вітчизняні дослідники: І.Абрамова, О.Булатова, Р.Гасин, Д.Грицишен, О.Джигора, М.Здоровега, О.Ківлюк, А.Коновал, Ю.Мудра, Н.Панасенко, Н.Пилипенко, О.Птащенко, С.Свірко, В.Ткаченко, М.Ткач та інші. Ряд напрацювань за даною тематикою належить зарубіжним вченим, таким як Ч.Аткінсон, К.Гартлі, К.Ека, Г.Маттіс, М.Олсон, Т.Сандлер, А.Юра тощо. Водночас питання визначення та структуризації принципів формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України як інструментів, які забезпечують стратегічну спрямованість, інституційну керованість, фінансово-економічну результативність і довгострокову стійкість такого механізму потребує ґрунтовного аналізу.

Метою статті є визначення сукупності принципів формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України, які забезпечують стратегічну спрямованість, інституційну керованість, фінансово-економічну результативність і довгострокову стійкість цього механізму.

Викладення основного матеріалу. В умовах повномасштабної війни принцип стратегічної узгодженості фінансування з оборонними спроможностями набуває особливого нормативного та практичного значення, оскільки саме він забезпечує концентрацію обмежених ресурсів на критично важливих напрямках оборонного розвитку та запобігає їх фрагментації. Його реалізація прямо впливає з положень NDPP [20], у межах якого фінансові рішення мають бути похідними від визначених цілей розвитку спроможностей, а не автономними бюджетними компромісами. На національному рівні такий підхід закріплений у Стратегії воєнної безпеки України [11] та Стратегічному оборонному бюлетені України [10], які визначають розвиток спроможностей як ключовий орієнтир системи оборонного планування і ресурсного забезпечення.

Реалізація принципу стратегічної узгодженості є неможливою без дотримання базових принципів організації системи управління у сфері оборони, що формують інституційне підґрунтя економічного забезпечення оборонних потреб. Передусім ідеться про принцип демократичного цивільного контролю, закріплений у Законі України «Про національну безпеку України», відповідно до якого формування та реалізація державної політики у сфері оборони, включно з управлінням фінансовими ресурсами, здійснюється під керівництвом цивільних органів державної влади. Підзвітність військового командування Міністрові оборони України та чіткий розподіл управлінських повноважень між цивільним і військовим компонентами забезпечують прозорість фінансових рішень і політичну відповідальність за розподіл оборонних ресурсів [3].

Інституційним доповненням цього принципу є нормативно закріплене відокремлення функцій формування державної політики у сфері оборони від функцій її реалізації, а також відокремлення функцій генерування військ (сил) від функцій їх застосування. Такий підхід прямо відповідає стандартам НАТО у сфері оборонного управління та імплементований у національну правову систему через положення Закону України «Про оборону України» [4] та підзаконні акти у сфері оборонного планування. У фінансово-економічному плані це створює передумови для чіткого зв'язку між фінансовими рішеннями, програмами розвитку спроможностей і завданнями підготовки та забезпечення військ, без їх змішування з функціями оперативного застосування сил.

Принцип об'єднаного характеру операцій і комплексного підходу до управління обороною також має чітке нормативне підґрунтя. Він закріплений у документах НАТО та відображений у Стратегічному оборонному бюлетені України [10], який передбачає розвиток міжвидових і міжвідомчих оборонних спроможностей. У цьому контексті фінансові інструменти, зокрема інструменти НАТО, мають спрямовуватися не на ізольовані організаційні структури, а на формування інтегрованих спроможностей сил оборони в цілому, що відповідає сучасній логіці колективної безпеки.

Ефективність стратегічної узгодженості фінансування зі спроможностями значною мірою залежить від дотримання принципів єдиначальності, чіткої вертикалі управління та безперервності управління, які закріплені у законодавстві України у сфері оборони та військового управління [10]. Водночас їх поєднання з принципом децентралізації повноважень для виконання завдань, передбаченим особливими режимами управління в умовах воєнного стану, дозволяє забезпечити баланс між централізованим стратегічним управлінням ресурсами та оперативною гнучкістю на нижчих рівнях військового управління. Такий баланс є критично важливим для адаптації фінансових рішень до швидкозмінного безпекового середовища.

Завершальним елементом інституційного обґрунтування виступає принцип прозорості процесу прийняття рішень, який реалізується через механізми демократичного цивільного контролю, міжвідомчі координаційні органи та процедури фінансового контролю й аудиту. Його дотримання прямо передбачене законодавством України у сфері публічних фінансів і відповідає вимогам НАТО та міжнародних партнерів

щодо підзвітності у використанні оборонних ресурсів. У контексті інтеграції фінансових інструментів НАТО прозорість є необхідною умовою узгодження зовнішніх фінансових потоків із національними пріоритетами розвитку оборонних спроможностей і підвищення результативності їх використання. Таким чином, принцип стратегічної узгодженості фінансування з Процесом оборонного планування НАТО (NDPP) у поєднанні з нормативно закріпленими принципами організації системи управління у сфері оборони формує інституційно-управлінський базис механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України.

Тісно пов'язаним із принципом стратегічної узгодженості є принцип пріоритетності оборонних спроможностей над бюджетною формальністю, який ґрунтується на визнанні того, що в умовах воєнного стану процедурні обмеження бюджетного процесу не можуть домінувати над потребою забезпечення критично важливих оборонних функцій держави. У межах оборонної економіки цей принцип відображає підхід, за якого фінансові рішення мають бути похідними від потреб розвитку спроможностей і завдань оборони, а не від жорстко фіксованих бюджетних рамок, що сформувався для мирного часу.

Нормативною основою реалізації цього принципу в Україні виступають положення Бюджетного кодексу України, які встановлюють особливий режим бюджетного процесу в умовах воєнного стану. Зокрема, Кодекс передбачає можливість оперативного перерозподілу видатків, спрощення окремих процедур бюджетного планування та виконання, а також застосування спеціальних механізмів фінансування оборонних і безпекових потреб держави[1]. Такі норми створюють правові передумови для гнучкого управління публічними фінансами з метою забезпечення першочергових потреб сектору безпеки й оборони без порушення базових принципів бюджетної дисципліни та підзвітності.

Додатково принцип пріоритетності оборонних спроможностей над бюджетною формальністю узгоджується з положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану», який допускає тимчасове обмеження або модифікацію окремих процедур управління ресурсами задля забезпечення обороноздатності держави[6]. У поєднанні зі Стратегією воєнної безпеки України[11] та Стратегічним оборонним бюлетенем[10] цей підхід формує нормативно закріплену логіку, за якої ресурсні рішення мають підпорядковуватися завданням формування та підтримання оборонних спроможностей, визначених оборонним плануванням.

На міжнародному рівні цей принцип відповідає практиці НАТО, у межах якої допускається гнучкість у ресурсному забезпеченні заради досягнення стратегічних цілей колективної безпеки. У документах НАТО з питань оборонного планування та розвитку спроможностей наголошується, що фінансові та матеріальні ресурси мають спрямовуватися насамперед на досягнення узгоджених цілей у розвитку оборонного потенціалу, навіть якщо це потребує відступу від стандартних бюджетних процедур або застосування позапланових механізмів фінансування[21]. Саме така логіка лежить в основі Процесу оборонного планування НАТО (NDPP), який передбачає ув'язку між цілями, спроможностями, ресурсами та результатами, а не механічне дотримання фінансових лімітів. Реалізація принципу пріоритетності оборонних спроможностей над бюджетною формальністю дозволяє забезпечити адаптивність фінансових механізмів до динамічних безпекових викликів, зменшити часові розриви між виникненням оборонних потреб і виділенням ресурсів, а також підвищити результативність використання як національних, так і зовнішніх фінансових інструментів. У контексті інтеграції фінансових інструментів НАТО цей принцип виступає критично важливою умовою ефективного перетворення ресурсів у реальні оборонні спроможності та їх синхронізації з логікою колективної безпеки Альянсу.

Принцип комплементарності з національними стратегіями безпеки та оборони означає, що фінансові інструменти НАТО мають інтегруватися в національну систему економічного забезпечення оборони як доповнювальний, а не замінювальний елемент. Його дотримання забезпечує узгодженість інтеграційних процесів із Стратегією національної безпеки України, Стратегією воєнної безпеки України, Стратегічним оборонним бюлетенем та державними програмами розвитку оборонно-промислового комплексу, що мінімізує ризики дублювання функцій і ресурсів.

Принцип комплементарності з національними стратегіями безпеки та оборони означає, що фінансові інструменти НАТО мають інтегруватися в національну систему економічного забезпечення оборони України як доповнювальний елемент, спрямований на посилення вже визначених державою пріоритетів, а не як заміник або паралельний механізм управління ресурсами. У межах цього принципу зовнішні фінансові інструменти розглядаються як засіб підвищення спроможностей національної системи, а не як автономне джерело фінансування, відірване від внутрішніх стратегічних рішень.

Нормативною основою реалізації принципу комплементарності виступає Стратегія національної безпеки України, яка визначає державу як головного суб'єкта формування та реалізації політики у сфері безпеки й оборони, а міжнародну підтримку – як інструмент зміцнення національних спроможностей [9]. У цьому ж контексті Стратегія воєнної безпеки України прямо орієнтує систему оборонного планування на поєднання національних ресурсів із міжнародною допомогою за умови збереження цілісності та керованості державної системи оборони[11]. Таким чином, інтеграція фінансових інструментів НАТО має відбуватися виключно в межах визначених національних стратегічних рамок.

Важливим елементом інституційного забезпечення цього принципу є Стратегічний оборонний бюлетень України, який закріплює логіку розвитку оборонних спроможностей відповідно до стандартів НАТО, але водночас підкреслює провідну роль національних органів влади у визначенні цілей, пріоритетів і шляхів ресурсного забезпечення. У цьому сенсі фінансові інструменти НАТО мають бути узгоджені з державними програмами розвитку Збройних Сил України та інших складових сил оборони, а також із програмами розвитку оборонно-промислового комплексу, що забезпечує цілісність оборонно-економічної політики[10].

Принцип комплементарності також виконує важливу функцію запобігання дублюванню функцій і ресурсів у системі економічного забезпечення оборонних потреб. В умовах багатоканальної міжнародної допомоги ризики паралельного фінансування одних і тих самих напрямів, несумісності процедур або конкуренції між національними та зовнішніми програмами істотно зростають. Узгодження фінансових інструментів НАТО з національними стратегічними документами та державними програмами дозволяє мінімізувати ці ризики, забезпечити раціональний розподіл ресурсів і підвищити загальну результативність їх використання.

На рівні НАТО цей принцип узгоджується з підходами Альянсу до співпраці з країнами-партнерами, згідно з якими підтримка має надаватися з урахуванням національних пріоритетів, стратегічних документів і спроможностей приймаючої сторони. Документи НАТО у сфері оборонного планування та розвитку спроможностей наголошують на необхідності інтеграції зовнішньої допомоги в національні системи управління, що є передумовою її ефективності та стійкості[20]. Отже, принцип комплементарності з національними стратегіями безпеки та оборони забезпечує інституційну узгодженість інтеграції фінансових інструментів НАТО, зберігає провідну роль держави у формуванні оборонної політики та створює умови для перетворення зовнішніх ресурсів на довгострокові оборонні спроможності, а не тимчасові компенсаторні рішення.

Інституційно-управлінський рівень механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО ґрунтується на принципі інституційної сумісності, який передбачає узгодження повноважень, процедур і відповідальності між ключовими суб'єктами національної системи управління оборонними ресурсами та відповідними структурами НАТО. Нормативною основою реалізації принципу інституційної сумісності на національному рівні виступає Закон України «Про національну безпеку України», який закріплює розподіл повноважень між органами державної влади у сфері безпеки й оборони, принцип демократичного цивільного контролю та інтеграцію України в євроатлантичний безпековий простір[3]. У розвиток цих положень Закон України «Про оборону України» визначає систему управління обороною, функції органів військового управління та механізми планування і ресурсного забезпечення оборонних потреб, що створює правову основу для взаємодії з міжнародними партнерами без порушення національного суверенітету у сфері оборонної політики [4].

Важливу роль у практичній реалізації принципу інституційної сумісності відіграють Річні національні програми під егідою Комісії Україна–НАТО [8]. У цих програмах закріплюються пріоритети реформування сектору безпеки й оборони, напрями гармонізації процедур оборонного планування, бюджетування та закупівель, а також механізми залучення й використання фінансової та матеріально-технічної допомоги НАТО. Саме в межах Річних національних програм забезпечується узгодження національних управлінських процесів із логікою Процесу оборонного планування НАТО (NDPP), що є необхідною умовою ефективної інтеграції фінансових інструментів Альянсу.

Інституційна сумісність також передбачає адаптацію національних процедур фінансового менеджменту, контролю та аудиту до стандартів НАТО, що є критично важливим з огляду на багатоканальний характер міжнародної допомоги. Узгодження вимог до прозорості, підзвітності та управління життєвим циклом оборонних ресурсів знижує ризики інституційної фрагментації, дублювання функцій і конфліктів повноважень, водночас підвищуючи довіру міжнародних партнерів до національної системи управління оборонними фінансами [23]. Таким чином, принцип інституційної сумісності виступає ключовою умовою ефективного включення фінансових інструментів НАТО у національні управлінські процеси України. Його реалізація забезпечує не лише технічну та процедурну узгодженість, а й формує інституційну спроможність держави перетворювати зовнішні фінансові ресурси на довгострокові оборонні спроможності в межах євроатлантичної системи колективної безпеки.

Принцип єдиного координуючого центру впливає з об'єктивної необхідності уникнення інституційної фрагментації, дублювання функцій та конфліктів повноважень у процесі інтеграції багатоканальної міжнародної допомоги, зокрема фінансових інструментів НАТО. В умовах повномасштабної війни та значних обсягів зовнішньої підтримки відсутність чітко визначеного центру стратегічної координації призводить до зростання транзакційних витрат, розбалансування пріоритетів та зниження результативності використання ресурсів. Саме тому концентрація функцій координації в межах одного або чітко окресленого кола державних органів розглядається як ключова умова ефективного економічного забезпечення оборонних потреб.

На національному рівні цей принцип узгоджується з практикою централізації управління в умовах воєнного стану, що впливає з положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану», який допускає особливі режими управління, у тому числі посилення ролі центральних органів виконавчої влади у сфері безпеки й оборони [6]. У поєднанні з нормами Закону України «Про національну безпеку України» це створює правові передумови для концентрації стратегічних функцій координації оборонних ресурсів з метою забезпечення єдності державної політики та її узгодженості з міжнародною допомогою [3].

У практиці НАТО принцип єдиного координуючого центру реалізується через централізовані механізми управління багатонаціональними програмами, трастовими фондами та ініціативами підтримки партнерів, що передбачає чітке визначення відповідального органу або агенції за планування, координацію та моніторинг використання ресурсів. Такий підхід спрямований на забезпечення прозорості, підзвітності та узгодженості дій усіх учасників, що є особливо важливим за умов багатостороннього фінансування та різних національних процедур донорів.

Невід'ємним інституційним доповненням принципу єдиного координуючого центру є принцип чіткого розмежування повноважень і відповідальності між органами стратегічного планування, бюджетування, закупівель і контролю. Його реалізація забезпечує уникнення конфлікту інтересів, підвищує керованість ресурсних потоків і відповідає вимогам Бюджетного кодексу України, який закріплює розподіл функцій між головними розпорядниками бюджетних коштів, органами фінансового контролю та виконавцями бюджетних програм [1]. У воєнних умовах це набуває особливого значення з огляду на необхідність швидких, але водночас підзвітних фінансових рішень.

Додатково принцип розмежування повноважень і відповідальності спирається на положення антикорупційного законодавства України, зокрема Закону України «Про запобігання корупції», який вимагає чіткого визначення відповідальних осіб, процедур контролю та механізмів запобігання зловживанням у сфері управління публічними фінансами. У поєднанні з вимогами щодо державного фінансового контролю та аудиту це формує інституційне середовище, сумісне зі стандартами НАТО щодо підзвітності та управління життєвим циклом оборонних ресурсів [2].

У документах НАТО з питань оборонного планування та логістичного забезпечення наголошується на необхідності чіткого розподілу ролей між органами, відповідальними за визначення потреб, виділення ресурсів, закупівлі, постачання та оцінювання результатів [12]. Такий підхід забезпечує простежуваність рішень на всіх етапах життєвого циклу оборонної продукції та підвищує ефективність використання фінансових і матеріальних ресурсів, що є критично важливим для партнерів Альянсу.

Фінансово-економічний блок принципів механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО ґрунтується насамперед на принципі прозорості та підзвітності, який є фундаментальним для включення зовнішніх фінансових ресурсів у національну систему публічних фінансів без порушення її цілісності та керованості [17]. У воєнних умовах, коли обсяги міжнародної допомоги суттєво зростають, саме прозорість процедур і підзвітність суб'єктів управління виступають ключовими чинниками довіри з боку міжнародних партнерів і суспільства [18].

Нормативною основою реалізації цього принципу в Україні є положення Бюджетного кодексу України, які закріплюють вимоги до відкритості бюджетного процесу, чіткого визначення повноважень розпорядників коштів, а також здійснення внутрішнього та зовнішнього державного фінансового контролю [1]. Додатково принцип прозорості та підзвітності забезпечується нормами законодавства у сфері державного фінансового контролю й аудиту [5], зокрема щодо повноважень Рахункової палати [7] та органів внутрішнього аудиту, а також вимогами антикорупційного законодавства щодо запобігання зловживанням у сфері управління публічними фінансами [2]. У сукупності ці норми формують інституційне середовище, здатне забезпечити контрольоване й підзвітне використання як національних, так і зовнішніх фінансових ресурсів. У контексті співпраці з НАТО принцип прозорості та підзвітності узгоджується зі стандартами Альянсу та міжнародних донорів, які передбачають чіткі вимоги до фінансового менеджменту, звітності та аудиту при використанні коштів у межах багатонаціональних програм, трастових фондів та інших інструментів підтримки партнерів. Дотримання цих вимог є необхідною умовою участі держави в механізмах фінансової допомоги НАТО та передумовою їх масштабування [24].

Другим ключовим елементом фінансово-економічного блоку є принцип цільового та результативного використання коштів, який орієнтує фінансові потоки не на формальне освоєння ресурсів, а на досягнення конкретних оборонних результатів і спроможностей. У національній практиці цей принцип інституційно закріплений через програмно-цільовий метод бюджетування, передбачений Бюджетним кодексом України [1], що вимагає визначення чітких цілей, завдань, показників результативності та відповідальних виконавців бюджетних програм. Такий підхід дозволяє оцінювати ефективність використання коштів не лише за обсягами витрат, а й за досягнутими результатами у сфері оборонних спроможностей [15].

На рівні НАТО цей принцип корелює з підходами Альянсу до оцінювання ефективності використання ресурсів у межах Процесу оборонного планування (NDPP), де фінансові та матеріальні ресурси розглядаються у зв'язку з досягненням узгоджених оборонних цілей Альянсу [20]. Орієнтація на

результативність забезпечує перетворення фінансових інструментів із суто компенсаторного механізму на інструмент довгострокового розвитку оборонного потенціалу [26].

Важливим доповненням фінансово-економічного блоку є принцип мінімізації дублювання фінансових потоків, який набуває особливої актуальності в умовах багатоканальної міжнародної допомоги. Його зміст полягає у координації національних і зовнішніх джерел фінансування з метою уникнення паралельного фінансування одних і тих самих потреб, несумісності процедур та неефективного розпорощення ресурсів [16]. Реалізація цього принципу узгоджується з рекомендаціями НАТО щодо координації внесків союзників і партнерів, а також із загальною логікою розподілу фінансового тягаря у межах Альянсу [13].

У національному вимірі мінімізація дублювання фінансових потоків забезпечується через механізми міжвідомчої координації, бюджетного планування та обліку міжнародної допомоги, що дозволяє інтегрувати зовнішні ресурси в єдину систему економічного забезпечення оборонних потреб. Це підвищує ефективність використання фінансових інструментів НАТО та знижує ризики інституційної фрагментації [25]. Отже, фінансово-економічний блок принципів, прозорість і підзвітність, цільове та результативне використання коштів, а також мінімізація дублювання фінансових потоків, формує основу для ефективного та контрольованого залучення фінансових інструментів НАТО. Їх дотримання забезпечує трансформацію зовнішніх фінансових ресурсів у реальні оборонні результати, сумісні з національними пріоритетами та стандартами євроатлантичної системи безпеки.

Завершальну складову системи принципів формування механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО становлять принципи стійкості та адаптивності, які забезпечують його функціонування в умовах високої невизначеності, динамічних безпекових загроз і довгострокових трансформацій сектору безпеки й оборони. На відміну від стратегічних та інституційних принципів, орієнтованих на узгодженість і керованість, ця група принципів спрямована на збереження життєздатності механізму інтеграції у часі та його здатність реагувати на зміну зовнішніх і внутрішніх умов.

Ключовим елементом цієї групи є принцип гнучкості в умовах воєнного часу, який відображає необхідність оперативної адаптації фінансових механізмів до швидких змін безпекового середовища, структури загроз і потреб оборони. Його нормативне підґрунтя формується положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану», які допускають запровадження особливих режимів управління, у тому числі у сфері бюджетного процесу, державних закупівель і використання публічних фінансів [6]. У поєднанні з нормами Бюджетного кодексу України це створює правові можливості для прискореного ухвалення фінансових рішень, оперативного перерозподілу ресурсів і застосування спеціальних механізмів фінансування оборонних і безпекових потреб держави [1]. У контексті інтеграції фінансових інструментів НАТО принцип гнучкості корелює з практикою Альянсу щодо кризового управління та підтримки партнерів, яка передбачає можливість адаптації фінансових і матеріально-технічних інструментів до конкретних умов операційного середовища.

Наступним системоутворювальним елементом є принцип довгострокової фінансово-економічної стійкості, який орієнтує механізм інтеграції на забезпечення оборонних потреб не лише в короткостроковій, кризовій перспективі, а й у процесі післявоєнного відновлення та подальшого розвитку. У національному вимірі цей принцип узгоджується з положеннями Стратегії національної безпеки України та Стратегії воєнної безпеки України, які визначають необхідність поєднання заходів негайного реагування з формуванням стійких оборонних спроможностей на середньо- та довгостроковому горизонті [22].

На рівні НАТО принцип довгострокової стійкості відповідає підходам Альянсу до планування сталих оборонних спроможностей, у межах яких фінансові інструменти розглядаються не лише як засіб компенсації поточних втрат, а як інвестиція у спроможності, сумісні з системою колективної безпеки. У цьому сенсі інтеграція фінансових інструментів НАТО має сприяти формуванню стійкої моделі економічного забезпечення оборони України, здатної функціонувати і після завершення активної фази воєнних дій [19].

Важливим доповненням цієї групи є принцип масштабованості та відтворюваності інструментів, який забезпечує еволюційний характер механізму інтеграції. Його зміст полягає у можливості поширення апробованих фінансових рішень на нові напрями оборонного розвитку, їх багаторазового застосування в різних фазах оборонного планування та адаптації до зростання або зменшення обсягів ресурсів. Масштабованість дозволяє інтеграційним механізмам реагувати на зміну рівня міжнародної підтримки, тоді як відтворюваність забезпечує інституційне закріплення успішних практик у національній системі управління оборонними ресурсами [14].

Таким чином, принципи гнучкості, довгострокової фінансово-економічної стійкості та масштабованості формують завершальний базис механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО. Їх дотримання забезпечує не лише адаптацію механізму до умов воєнного часу, а й створює передумови для його трансформації у стійкий елемент економічного забезпечення оборонних потреб України в повоєнний період та в межах євроатлантичної системи безпеки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз засвідчує, що ефективність інтеграції зовнішніх фінансових інструментів визначається не окремими управлінськими рішеннями чи обсягами залучених ресурсів, а дотриманням сукупності принципів, які забезпечують стратегічну спрямованість, інституційну керованість, фінансово- економічну результативність і довгострокову стійкість механізму. Виокремлення стратегічного, інституційно- управлінського, фінансово-економічного блоків принципів, а також блоку принципів стійкості та адаптивності дозволяє уникнути спрощеного трактування інтеграції фінансових інструментів НАТО як суто фіскального або процедурного процесу. Навпаки, інтеграція постає як комплексний економіко-інституційний механізм, у межах якого фінансові ресурси трансформуються у оборонні спроможності через чітко визначені правила, процедури та інституційні взаємодії, узгоджені з національними стратегіями безпеки та Процесом оборонного планування НАТО.

Вищенаведене доводить, що інтеграція фінансових інструментів НАТО у систему економічного забезпечення оборонних потреб України не може розглядатися як сукупність ізольованих фінансових або процедурних рішень. Вона є комплексним економіко-інституційним механізмом, ефективність якого визначається дотриманням взаємопов'язаних принципів, що забезпечують стратегічну спрямованість, інституційну керованість, фінансово-економічну результативність і довгострокову стійкість процесів ресурсного забезпечення оборони.

Обґрунтовано доцільність структуризації принципів формування механізму інтеграції у вигляді функціональних блоків – стратегічного, інституційно-управлінського, фінансово-економічного та блоку стійкості й адаптивності. Такий підхід дозволяє уникнути методологічних суперечностей, пов'язаних із застосуванням ієрархії управлінських рівнів, і водночас забезпечує цілісне бачення механізму як системи, у межах якої фінансові ресурси трансформуються в оборонні спроможності відповідно до національних стратегій безпеки та логіки Процесу оборонного планування НАТО. З огляду на складність фінансових інструментів НАТО та неузгодженість принципів, що регламентують цей процес, в перспективі подальших досліджень постає необхідність їх систематизації в єдиний аналітичний формат, що дозволить по-перше, продемонструвати внутрішню логіку механізму інтеграції фінансових інструментів НАТО шляхом співвіднесення кожного принципу з його нормативно-стратегічним підґрунтям та функціональною роллю в системі економічного забезпечення оборонних потреб.

References:

1. Verkhovna Rada Ukrainy (2010), *Biudzhetniyi kodeks Ukrainy*, dokument 2456-VI vid 08.07.2010, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Verkhovna Rada Ukrainy (2014), *Pro zapobihannia koruptsii*, Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 No. 1700-VII, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
3. Verkhovna Rada Ukrainy (2018), *Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy*, Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 No. 2469-VIII, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
4. Verkhovna Rada Ukrainy (1991), *Pro oboronu Ukrainy*, Zakon Ukrainy vid 06.12.1991 No. 1932-XII, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>
5. Verkhovna Rada Ukrainy (1993), *Pro osnovni zasady zdijsnenia derzhavnogo finansovoho kontroliu v Ukraini*, Zakon Ukrainy vid 26.01.1993 No. 2939-XII, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>
6. Verkhovna Rada Ukrainy (2015), *Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu*, Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 No. 389-VIII, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
7. Verkhovna Rada Ukrainy (2015), *Pro Rakhunkovu palatu*, Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 No. 576-VIII, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19>
8. Verkhovna Rada Ukrainy (2021), *Pro richni natsionalni prohramy pid ehiidoiu Komisii Ukraina – NATO*, Ukaz Prezydenta Ukrainy No. 72/2021, [Online], available at: <https://www.president.gov.ua/documents/722021-36825>
9. Verkhovna Rada Ukrainy (2020), *Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy»*, Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14.09.2020 No. 392/2020, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
10. Verkhovna Rada Ukrainy (2021), *Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 20 serpnia 2021 roku «Pro Stratehichniy oboronnyi biuletyn Ukrainy»*, Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 17.09.2021 No. 473/2021, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473/2021>
11. Verkhovna Rada Ukrainy (2021), *Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku «Pro Stratehiu voiennoi bezpeky Ukrainy»*, Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.03.2021 No. 121/2021, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021>
12. «Prohrama (Initsiatyva)», NATO/REAP, [Online], available at: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/prohrama-iniciativa-natoryeap>
13. Balcaen, P., Du Bois, C. and Buts, C. (2023), «Sharing the Burden of Hybrid Threats: Lessons from the Economics of Alliances», *Defence and Peace Economics*, No. 34 (2), pp. 142–159.
14. Bulatova, O. et al. (2024), «Development of the european security complex in the context of current positions of the eu countries in international rankings», *Journal of European Economy*, No. 23 (2), pp. 270–288.
15. Feeny, S. (2012), «Measuring absorptive capacity constraints to foreign aid», *Economic Modelling*, No. 29 (3).

16. Hartley, K. and Sandler, T. (1999), «NATO burden-sharing: Past and future», *Journal of Peace Research*, No. 36 (6), pp. 665–680.
17. Kim, W. and Sandler, T. (2024), «NATO Security Burden Sharing, 1991–2020», *Defence and Peace Economics*, No. 35 (3), pp. 265–280.
18. Kivimäki, T. (2019), «Power, contribution and dependence in NATO burden sharing», *European Security*, No. 28 (1), pp. 66–84.
19. Michaels, E. and Sus, M. (2024), «(Not) Coming of age? Unpacking the European Union's quest for strategic autonomy in security and defence», *European Security*, No. 33 (3), pp. 383–405.
20. NATO, «Defence Planning Process (NDPP)», [Online], available at: <https://www.nato.int/en/what-we-do/introduction-to-nato/nato-defence-planning-process>
21. NATO, «NATO's role in capability development», [Online], available at: <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/natos-role-in-capability-development>
22. Ptashchenko, O. et al. (2022), «Institutional Instruments of Ukraine's Euro-Atlantic Integration», *Economic Affairs (New Delhi)*, No. 67 (03), pp. 337–344.
23. NATO, «Relations with Ukraine – Practical Support», [Online], available at: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine>
24. Sandler, T. and Murdoch, J.C. (2000), «On Sharing NATO Defence Burdens in the 1990s and Beyond», *Fiscal Studies*, No. 21 (3), pp. 297–327.
25. Tkach, M., Hrytsyuk, Y., Tkachenko, V. and Kivliuk, O. (2023), «Trends in the development of defense capabilities of Ukraine and NATO member states: war experience», *Social Development and Security*, No. 13 (6).
26. Zyla, B. (2016), «NATO Burden Sharing: A New Research Agenda», *Journal of International Organizations Studies*, No. 7 (2).

Isaiev A.

Principles of forming a mechanism for integrating NATO financial instruments into the system of economic support for Ukraine's defense needs

Abstract. The article is devoted to the study of the theoretical and applied principles of forming a mechanism for integrating NATO financial instruments into the national system of economic support for defense needs in conditions of full-scale armed aggression through the formation of a system of interconnected and coordinated principles of such a mechanism. The relevance of the study is due to the need to transition from the fragmented use of foreign aid to the creation of a holistic institutional system of resource management that meets the standards of the Alliance.

A set of principles has been defined and structured, which are divided into four functional blocks: strategic, institutional and managerial, financial and economic, and the block of stability and adaptability. Within the strategic block, the key role of the principle of strategic coherence of financing with the NATO Defense Planning Process (NDPP) and the priority of defense capabilities over budgetary formality has been substantiated. It has been proven that financial decisions should be derived from strategic goals of capability development, and not autonomous budgetary compromises. The institutional and management block focuses on the principles of institutional compatibility, democratic civilian control and a single coordinating center. Particular attention is paid to financial and economic principles - transparency, accountability and minimization of duplication of financial flows, which is a basic condition for the trust of international partners. The final block includes the principles of flexibility, long-term sustainability and scalability, which ensure the viability of the mechanism in conditions of high uncertainty and during post-war reconstruction.

The conclusion is formulated that the integration of NATO financial instruments is a complex economic and institutional process of transforming external resources into real defense capabilities. The practical implementation of the proposed principles will allow to increase the efficiency of resource use and accelerate Ukraine's rapprochement with Euro-Atlantic security standards.

Keywords: budget; NATO; defense capability; defense needs; principles; integration; financial instruments; NDPP.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2025.